MARKVARTICE U SOBOTKY

Josef Haken

Slovanské osídlení Čech se neuskutečňovalo rázem. Kmen po kmeni se posunoval od severu a severovýchodu prastarou stezkou proti toku řeky Labe do středolabské nížiny, jež měla vzhled řídce zalesněné stepi.

Bylo to za dávných a dávných věků. Neví se přesně kdy a v jak dlouhém období. V 6. století byly již Čechy osídleny slovanskými kmeny. Slované nebyli první obyvatelé. Měli předchůdce. Památky po nich nacházíme v pravěkých hrobech. Podle nich byla středolabská nížina obydlena již více než 10 tisíc let před Kristem. Ve 2. a 3. tisíciletí př. Kr. byla i dolní i střední Jizera, Mrlina a Cidlina obydlena rolnickými kmeny.

Národy a kmeny v dávnověku neměly často trvalých sídel, byť i nebyly právě kočovníky, putujícími rozsáhlými končinami. Lze mluviti o několikerém stěhování národů, a to z různých příčin. Lid slovanský narážel v obsazovaném území na kmeny jiné národnosti, jež však ustupovaly jinam.

Přírodní překážky pochody ztěžovaly. Podél řek a potoků byl pohyb nejsnadnější. Toky ukazovaly také směr vpřed i směr ústupu. Zajisté bylo třeba stezku prokles-ťovat, překážky odstraňovat, aby dobytek, naložený břemeny, starci a ženy s dětmi mohli postupovat. Nepatrný byl majetek starých Slovanů, s nímž se prodírali dalekými kraji, aby zalidnili velkou část Evropy. Byli to rolníci. Kromě zbraní stěhovali potřebné nářadí i osev ve skrovné míře.

Z labské nížiny se tlačily rody a kmeny podél přítoků výš a výš do nitra lesů. Měly stále zásobu vody a ryb, i naplavenou půdu, schopnou přijmout osev. V údolích, otevřených slunci, se dařilo lidu i osevu. Nehostinné, vyvýšené pláně, neproniknutelné lesy a močály zůstaly neosídlené.

Do našeho kraje se vrývaly tři toky. Prudká, horská Jizera; volná, rozlévající se Cidlina; mezi nimi krátká a mdlá Mdlina, později nazývaná Mrlina. Všechny míří k jihu. Z jizerského údolí se ubíral osídlovací pochod po bažinatém údolí toku Klenice. Osídlení Sobotecka se událo od Jizery. Cidlina patří Jičínsku a Bydžovsku. Říčkou našeho bezprostředního kraje je malá Mrlina. Všechny potůčky našeho okolí jí odevzdávají svou vodu. Spařenský potok si hledá cestu po sklonu do Klenice a Jizery. Jeho přínos vody je napatrný.

Vlastní prameny Mrliny jsou pod Čakanem. Co je Čakan? Jméno nejvyššího místa rozlehlé, vyvýšené pláně. Nejvyšší bod Sobotecka, 396 m n. m. Jméno Čakan patřilo popravišti. Z toho také se vytvořila působením školy teprve v nové době pověst, že Čakan byl kdysi místem popravním. Nikoli! Právo hrdelní měla královská města a ovšem vrchnosti s omezením. Místa popravčí byla obyčejně na návrší za městem. Tam bylo pusto, smutno, větrno. A poněvadž to na našem Čakanu od Krkonoš důkladně foukalo, bylo toto nevlídné místo nazváno Čakan. Čakan neoplývá dodnes vlídností. A nebýt překrásného pohledu do dalekého kraje, a zejména na Krkonoše, věru, skýtal by neveselý pobyt. A v zimě, když se po něm prohánějí sněhové metelice, je každý chodec rád, má-li Čakan za zády.

Mrlina je soutok dvou potoků čakanské pláně: Bystřice a Leštiny. Leština nám uniká velkým obloukem k Běcharům. Bystřice sesbírá vodu rakovských mokřin, přijme Markvartický potok, načež se prudkým spádem vrhá do libáňské kotliny, do kouta, kde stojí ves se zámkem Staré Hrady. Tam ještě přitéká Skuřinský potok, pramenící v Peklách.

Lze soudit, že libáňská kotlina je nejstarším sídlištěm našeho kraje až do kouta, kde jsou vesnice Sedliště (velmi staré jméno) a Staré Hrady. Tu je jiný svět. Kotlina je otevřena k teplému jihu, před severem chráněná. Má mladší naplaveninu úrodné prsti. Však se tu pěstuje

zelí a zelenina. Konečně i vykopávky svědčí na staré sídliště.

Ze severního kouta libáňské kotliny, ze starohradského kouta, pronikl časem osídlovací výběžek proti proudu Bystřice, až k jejímu prameni při patě Čakanu. Ale to se událo jistě později. Drobné sídliště Rakov bylo tedy nejsevernější výspou. Pro nás je zajímavé poznání, že se osídlovací proud nedál po Markvartickém potoku a že markvartická pláň i s vrcholem Čakanu zůstala až do středověku neosídlena. Zdvižená pláň pustých lesů a drsného podnebí naprosto nevyhovovala starověkým rolníkům. Jejich nedokonalé nástroje byly schopny kypřit toliko mladé, úrodné naplaveniny. Však to byla ponejvíce práce žen. Ženy pečovaly o zrno, ženy je drtily mezi dvěma kameny, tkaly vlákna. Staraly se o oděv, pokrmy a děti. Mužům zajisté náležela obrana sídliště, honba, jež tenkrát nebyla zábavou, výroba zbraní, nářadí a nádob, péče o stádo.

Slovem sídliště si představujeme skupiny chatrčí rodů. Střecha na několika kůlech, opletených proutím, opláčaných mazanicí. Nalezli bychom i zemnice, zapuštěné částečně v zem. Před chatrčí nebo uvnitř ohniště. Chatrč byla útulkem při největší nepohodě. Její otužilí obyvatelé žili jinak venku. V zimě neměli nouzi o teplé kožišiny.

Bezpečnost sídliště nebyla ve starověku valná. I tenkrát bylo nutno se zabezpečovat před loupeživými vpády. Z jihu otevřená libáňská kotlina s kupkami chatrčí se nedala bránit. Proto muži kmene zavčas a s velikou námahou vybudovali pevnost, jež by byla útočištěm a záštitou v nebezpečí. Pevnost, která by pojala obyvatelstvo kotliny. A nejen obyvatelstvo, leč i jeho stáda a nejpotřebnější majetek.

Zpráva o nepřátelském nájezdu se dostala znameními i posly velmi rychle z Polabí až do Libáňské kotliny. Sledujeme, jak se obyvatelstvo v poplachu stěhuje i se stády do severního cípu kotliny, do starohradského koutu; odtud prudce stoupající skrytou stezičkou pod hřmenínskou roklí na pláň zarostlou věkovitým hvozdem. Skupina ozbrojených mužů vede proud. Ostatní jsou stále vzadu, aby sledovali pohyby vetřelců.

Proud se propletl stezkou mezi kmeny. Hle! Přední část mizí severní branou v pevnosti. Ano, jsou to naše staré známé Šance! Ale jen tak trochu je poznáváme. Neboť původní podoba je jiná. Konečně jiného bychom neviděli, než mohutný hliněný násep v podobě rozsáhlého obdélníku.

Nejstarší památník našeho kraje je sice dnes v troskách, ale přece dosud výrazně mluví o životě našich předků. Snad jsme v těchto řádcích první, kdož se pokusíme z trosek Šancí tepati původní jejich podobu. Pokusíme se vyložiti kým, kdy a proč byly vyzdviženy. Snad náš výklad probudí zájem o tuto dávnověkou památku. Musíme říci, že je i okolními školami opomíjena. Jistě proto, že její historie je temná a původní tvář zastřena, určitěji řečeno, zahlazena. Je obrácena ve zříceninu nikoli věky, nýbrž lidskou rukou.

Nejdříve je však třeba odmítnouti mylný náhled, že naše šance vybudoval Žižka. Název „Žižkovy šance", který snad dosud straší v katastrální mapě v Markvarticích, je z doby nejnovější, z počátku 19. stol., kdy bylo časové vymýšleti romantické historky všeobecně, i v dějinách i v literatuře. (Vizme jen tak zvaný Rukopis Zelenohorský a Královédvorský!). V tuto romantickou dobu, kdy pravdivost byla vedlejší, nějaký vlastenec i v Markvarticích vyráběl historky. Byl to buď učitel nebo kněz. Studánka v Koutě pojmenována Libuše. Křížek k Mrkvojedům nazván cyrilo-metodějský. Šance, toť se ví, přiřknuty Žižkovi. Nechť se studánka jmenuje Libuše, Božena či Baruška, nevadí. O křížku si něco povíme později. Šance však spojovat se Žižkovou osobou je velikánský nesmysl. Vymyšlená pověst: Žižka budoval náspy, aby z nich střelbou rozbil klášter v Markvarticích, jenž prý stával někde v místě statku č. 5 za kostelem. Nesmysl! Středověký klášter nebyl domek, kde chudí mniši „trávili na modlitbách". Středověký klášter bylo panství, vrchnost a bohatství. Nám nejblíže bylo klášterní panství Hradiště nad Jizerou. Z dalšího vypravování o Markvarticích bude zjevno, že v nich pro klášter ani pro tvrz nebylo místa. Markvartice jsou od svého vzniku ryze selskou vsí.

Žižka měl pohyblivou hradbu válečných vozů. Jeho úspěchy záležely právě v rychlých pohybech. Nejblíže k nám byl u Hořic, kde u Gotharda porazil pány. Odtamtud táhl přes Kozojedy, aby zdeptal jejich pána. To jsou nejbližší stopy Žižkovy v našem kraji. V 15. stol. byly šance zapadlé v neproniknutelných lesích. Jak by se tam Žižka se svými vozy dostal? Tehdejší kusy (houfnice) nevrhaly kamenné koule daleko. Žižka že šance zbudoval? Podívejte se dnes na tu spoustu hlíny! Jak dlouho by to musil jeho tábor pracovat? Kolik velikých bitev by byl zmeškal? Nesmysl! Klášter Hradiště rozmetali jeho vlastní poddaní. Podobně učinil lid v Turnově. Žižka měl co dělat s pány, s královskými městy a s cizími vojsky křížových výprav do Čech. Ale hloupost pověsti o Šancích vynikne nejlépe, víme-li, co šance vlastně byly.

Je nesporné, že se nám v Šancích představuje mohutná hliněná pevnost dávnověká. Vybudovat ji mohl jen lid početně a trvale usídlený. Pevnost sama nebyla sídlištěm. Nebylo tu jediné podmínky živobytí. Zřejmě to bylo jen útočiště v nebezpečí. Útočiště, jež by nejen chránilo, nýbrž i poskytovalo možnost snadné obrany. Tyto vlastnosti mohutné hliněné valy měly.

Kdo vybudoval šance? Již jsme naznačili, že to byla pevnost trvale usídleného rolnického lidu libáňské kotliny. Pomyslíme-li na jednoduché, ubohé nástroje tehdejší, usoudíme snadno, že jen mnoho lidí a za dlouhou dobu mohlo Šance zbudovat. Na tehdejší dobu to byl tak veliký podnik jako byla středověká stavba hrazeného města nebo velikého hradu, v nové době třeba stavba mohutné vodní přehrady. Že se lid do takového podniku pustil, svědčí, že jeho život byl ohrožován nepřátelskými nájezdy. Pevnost zabezpečovala jistotu sídlišť libáňské kotliny. Šance jsou proto svědectvím, že libáňská kotlina je nejstarším sídlištěm našeho kraje. Sídliště v kotlině a mohutná pevnost nad ní patří k sobě. Historicky patří Šance libáňské kotlině.

Co dnes na Šancích spatřujeme, jsou rozvaliny, z nichž bychom si těžko vykouzlili původní podobu. Můžeme tak učiniti jen srovnáním s hradišti sousedními. Naše krajina je bohatá těmito starověkými pevnostmi. Ač jsou všechny chráněny hliněnými valy neb náspy, přece je jejich podoba rozdílná. Je až kupodivu, jak budovatelé dovedli mistrně válečnicky využíti zvláštností místa (terénu). A konečně už samo vyvolené místo obraně vyhovovalo. Náspové opevnění jen přírodní vojenské přednosti zmnožilo a zesílilo. Možno směle říci, že nikde jinde nenajdeme tolik a tak ohromných hradišť jako u nás. Nejsou dosud řádně prozkoumána a zhodnocena.

Nejrozsáhlejší dosud známé hradisko jsou Češovské valy nedaleko Kopidlna. (Vzdušná čára od Šancí 12 km.) Opevňují severní cíp dosud zalesněného hřebene (200 až 300 m n. m.) mezi údolím Cidliny a Mrliny (4 km od Vysokého Veselí na Cidlině a 4 km od Kopidlna na Mrlině). Rozloha opevnění měří 36,25 ha, val (násep) u paty 24 m široký a vysoký 12 m, příkopy jsou 4—5 metrů široké. Opevnění je složitější než u Šancí. Hřeben je obtížně přístupný, les sahal kdysi do nižších poloh. Ani toto obrovské hradisko nebylo sídlištěm, ale toliko útočištěm kmeni, sídlícímu v rovině při potoku.

Severovýchodně od Češovských valů (16 km vzdušnou čarou) sedí opět pevnost. Uzavírá severní stranu dolního toku potoku Javorky, jež zde prorazila mohutný Chlum, vystupující od Konecchlumí k Hořicům (průměrná výška 400 m n. m.). Je to hradiště ostroměřské. Již přírodní poloha je obezřele volena. Uvážíme-li, že v pradávnu byla nynější prostora Ostroměře velikou nepřístupnou bažinou, že spád do Javorky je hluboký a prud-

Sušírna vynášečka v Ohařicích č. 9

Foto: Jiří Trejbal v r. 1966

ký, že Chlum je těžko dosažitelný, byla to pevnost nedobytná. Náspy mají u paty 12 m šířky a jsou 4 m vysoké. Plocha pevnosti je 30 ha. Památka je zachovalá a dobře přehledná. Ostroměřské hradisko (Hradištko) bylo útočištěm rolnického lidu úrodné roviny při dolní Javorce (Ostroměř-Smidary). V blízkém sousedství na hřbetě téhož Chlumu, jenže na levé straně Javorky, nad vesnicí Chodovice sedí opět pevnost. Obě pevnosti, vzdálené od sebe asi 3 km, směřují do roviny k jihu.

I jičínská kotlina byla opevněna. V Prachovských skalách najdeme zbytky.

Zalesněný hřbet Chlum, zdvižený od Domousnic až k Boží Vodě u Mladé Boleslavi, končí také zbytky náspů pevnosti. Hleděla v jizerské údolí. Jméno „Švédské šance" je výrobkem nedávným a nesmyslem.

Vyjmenovaná hradiska jsou vybudována na hřebenech, zdvihajících se z úrodných rovin. Hradištko ostroměřské mělo také přirozenou obranu jednak v příkrém svahu k říčce i v neproniknutelné bažině na straně jižní. Je skutečně hodné podivu, jak budovatelé těchto pradávných pevností dovedli dokonale využít terénu, tj. přírodou daných možností k obraně, a promyšleně je zesílit mohutným umělým opevněním. Nesporně řídili vybudování pevností zkušení odborníci, dnes by se řeklo vojenští inženýři. Dovedli volit místo i promyšleně je opevnit. Vyznali se v měření a v počtech, jež k tomu potřebovali. Ostroměřské hradisko, jež je zachovalé a přehledné, je pravým divem. Podiv budí ovšem i ohromnost práce.

Prohlídka jmenovaných hradisek nás přesvědčí, že jejich účel byl vojenský, obranný. Byla osazena jen v případě nebezpečí. Trvalá sídliště byla v přilehlé rovině, což je u zemědělského lidu zřejmé. Středověké hrady trčely na malém prostoru,obhájců hostily hrstku. Starověká hradiska byla útočištěm celého kmene anebo jeho značné části. Ukryla i dobytek a přenosný majetek.

Umístění našich Šanců je jiné. Nejsou na ostrohu povýšeného hřbetu. Nejsou chráněny ani vodou, ani močálem. Zdvihají se na rovné planině jako na stole. Proč volili budovatelé toto místo? Jaké mělo prostředky ochranné? Stojíme-li na Šancích, tuto otázku nezodpovíme. Nezbude nic jiného, než učiniti východiskem pozorování libáňskou kotlinu a zejména její severní kout — starohradskou díž. Ano, jsme tam jako v díži. Potok Bystřice skáče prudce mocným spádem od mlýna k mlýnu. Odmysleme si silnici a máme další postup k severu uzavřen vysokými, příkrými stráněmi. Ke Hřmenínu je strž. V dávnověku vyhlížely zajisté příkré stráně, kryté lesním porostem, daleko divočeji. A snad shledáme, že poněkud schůdněji možno vystoupiti z díže k severu tam, kde jde stará cesta nad Hřmením, jenž nám zůstane po pravé ruce, k Šancům. Ale je ještě třeba, abychom o této cestě věděli. Pamatujme si ji, mnoho o ní uslyšíme. Teď již, zpocení výstupem, můžeme říci, zdali měly šance přirozenou ochranu. Měly.

Uvažme ještě tuto okolnost. Středověké hrady vystrkovaly posupně své hradby a jejich věže se vyzývavě dívaly do daleké krajiny. Byl hrad i sídlem pyšného pána. Pevnost staroslovanská byla úkrytem žen, stád, nářadí, zbraní, obilí a semen, kovů i nádob. Hlavně ovšem žen a stád, nejhledanější kořisti loupeživých útočníků. Ženy jsou otrokyně. Bylo zajisté lépe, když úkryt zůstal nepříteli skryt. Majetek kmene bez boje zachován. Jak jsme již poznali, hradisko skrýval les. Pochopíme, že ozbrojení muži kmene, vedeni náčelníkem, se snažili útočníka odraziti, jakmile překročil potok Bystřici ve starohradském koutě a drápal se strmou strání vzhůru. To byla jistě nejvhodnější příležitost. Nebyl-li útočník již zde potřen, dosáhl Šanců jistě velmi oslaben. Obrana vlastní pevnosti byla usnadněna.

Při libáňské kotlině není k obraně vhodný hřeben jako u Češova, Ostroměře, Prachovských skal nebo božívodského Chlumu (Chlomku). Zde byl přírodní útvar jinak rozčleněn. Běželo o to, aby hradisko mělo přirozenou ochranu v nesnadném výstupu a kryt v lese. Přitom aby nebylo ani blízko ani daleko sídlišť.

Navštivme starohradský kout, rozhlížejme se, zkoumejme, uvažujme o všech okolnostech obrany před jedním a půl tisícem let. Shledáme s podivem, že nemohlo být voleno výhodnější místo pro pevnost. I naše Šance jsou mistrným dílem obranné strategie. I je plánoval skutečný vojevůdce. A právě jejich rozdílná poloha i podoba dosvědčuje, jak budovatelé bystře a vojensky odborně využili zvláštností členitosti půdy (terénu). Zde v libáňské kotlině řešili jiný úkol než na chlumech. Rozřešili jej znamenitě.

Mějme však stále na mysli, že Šance byly hradiskem lidu usazeného v libáňské kotlině a že naše úsudky mají kotvit v této skutečnosti. Této spojitosti dosud nebylo dbáno, a proto také nebylo Šancům rozuměno. Naše Šance jsou rozlohou skrovnější hradiska češovského a ostroměřského. Umístěním však a pravidelnou podobou se odlišují nápadně od četných hradisek našeho kraje a jsou zvláštností.

Otázku, kdo a kdy budoval mohutné hliněné pevnosti, jichž je tolik v našem kraji, nelze určitě zodpověděti. Někteří znalci soudí, že jsou slovanské a jejich vznik kladou přibližně do konce 6. či 7. století. To by naznačovalo stáří takřka 1500 let. Leč také je mínění starožitníků (archeologů) o stáří dvojnásobném. Podle toho by to byla památka pravěká, z doby asi dva tisíce let před Kristem, kdy v úrodných rovinách našeho kraje žilo jen z vykopaných hrobů známé rolnické obyvatelstvo. Je však též úsudek, že staří Slované použili mnohých starých pevností a že si je i přizpůsobili. Připisovat tato opěvnění Avarům je nesmyslné. Avaři do Čech vůbec nikdy nepronikli. Jejich sídla byla ve středních Uhrách, odkudž činili loupežné nájezdy koňmo. Jejich strategie záležela v prudkém přepadu. Jako kočovníci nikde nebudovali pevnosti.

Snad jsou Šance i ostatní hradiska našeho kraje dílem slovanským. Rozhodně není pochyby, že budovatelé příslušeli kmeni rolnickému, trvale ve velkém množství naše kraje obývajícímu. Tak mohutné zemní práce vyžadovaly dlouhého času a množství rukou. Nezapomínejme na nedokonalost pracovních pomůcek. Dosud nebyla věnována pozornost skutečnosti, že je vlastně celý široký kraj opevněn pevnostní soustavou. Už prohlídka mapy nám to praví: Šance — Češov — Prachov — Ostroměř — Chodovice. Všechny tváří k jihu, do údolí, kde sídlel a pracoval rolnický lid. Obrovské pevnosti byly jeho útočištěm v nebezpečí.

Bylo již řečeno, že dnešní šance jsou zříceninou, lépe řečeno, rozvalinou. A div! Příčinou jejich rozvalu nejsou síly přírodní, nýbrž lidské ruce. Událo se to nedávno, asi před dvěma sty lety, někdy kolem roku 1750. Co rolníci v dávnověku vybudovali, rolníci na prahu novověku jako překážku rozmetali. Hluboké, staré hvozdy, jež šance a jejich okolí kryly, byly vykáceny, náspy pracně rozmetány, plocha srovnána a upravena v pole. Povíme si o tom později.

V dnešní rozvalině marně hledáme původní podobu pevnosti. Pokusíme-li si ji přece vyvolat, lze to učinit proto, že prozkoumáme hradiska zachovalejší, uměle nerozrušená. Nejjasnější obraz poskytuje Hradištko u Ostroměře.

Rozvalina Šanců nám ukazuje, že pevnost měla základnu pravidelného obdélníku, orientovaného podle hlavních stran světových. K východu a k západu delší strany, k jihu a k severu kratší. Strana jižní směřuje ke starohradské kotlině, odkudž také mohl přijíti nepřítel. Proto možno soudit, že vchod (brána) byl ve straně severní, jako je i dnes vjezd na pole.

V čem záleželo opevnění? Obvod obdélníkové základny se zdvihal mohutným náspem z hlíny, jenž zapadal na vnější straně v široký, pravidelně vodou naplněný příkop. Hřbet náspu byl opatřen palisádou, dřevěnou hradbou v podobě mocného plotu. Útočník měl tedy ke zdolání asi 4 metry široký příkop s nadrženou vodou, pak příkrou stráň náspu a konečně dřevěnou hradbu. Západní strana Šanců, která jediná je nějakou náhodou slušně zachovalá (asi tam zůstal les), ukazuje dodnes příkop a vnější stráň náspu.

Češovské valy, největší známé slovanské hradisko, mají náspy ohromné; pata 24 metrů, výška 12 metrů, příkop 4 metry. Ostroměřské valy: pata 12 metrů, výška 4 metry. Je nápadné, že se opakuje násobek 4. Zajisté to není náhoda. Tehdejší inženýři neměřili ovšem na metry, ale poznáváme, že měřili. Ba víc! Že pracovali podle nějakého zvykem ustáleného plánu. Tato důležitá okolnost napomáhá nám při vybavení původní podoby (rekonstrukci) náspu Šanců. Rozlehlostí menší Šance neměly rozměrů češovských, ale jistě ostroměřských. Šířka u paty 12 metrů, výška od paty k vrcholu 4 metry. Příkop jsme již odhadli na 4 metry. Západní strana nám zhruba potvrzuje tyto rozměry. Šance se nám tedy projeví jako obdélníkový prostor, obehnaný 4 metry vysokým hliněným náspem na 12metrové základně. Odůvodněně lze souditi ještě na příčný násep od východu k západu, čímž vznikly dvě části. Jedna pro lidi, druhá pro stádo. Nepochybně bylo postaráno i o odvodnění, jinak by z díla byly dvě nádrže vody. Sklon je k východní straně, kde byla i zásoba vody.

Jak již bylo zdůrazněno, šance nebyly trvalým sídlištěm, ale toliko útočištěm na přechodnou dobu. Proto se nedomýšlejme, že byly uvnitř pohodlně vybaveny. Bylo-li tam trochu těsných stanovitých chatrčí, toť vše. To byl úkryt žen a dětí před nepřízní počasí. Ale i tehdejší ženy byly silné a otužilé, veškerá práce spočívala skoro jen na nich, nebyly daleko poměru otrockého. Muži byli bojovníci, lovci, pastýři stád. Uvažme, že pro tento volný lid byla pevnost tísnivým vězením. Při delším osazení přímo odporným. Dokud nebylo nebezpečí útoku na pevnost, žili bojovníci venku, pozorujíce či odrážejíce, ba klamajíce nepřítele. Venku se také páslo stádo. Snadno se domyslíme, že i ženy s dětmi se zdržovaly pokud to jen trochu bylo možné v lese mimo náspy. Jak bylo po nebezpečí, všecko se stěhovalo dolů do libáňské kotliny, do trvalých sídlišť — domů. Rozrušil-li nepřítel chatrče, byly rychle opraveny. Přerušený běh života pevně usídleného rolnického lidu starohradského kouta a libáňské kotliny pokračoval. Jen romantický fantasta si může ve starých hliněných hradiskách představovat hrad, pohodlná obydlí, oltáře bohů, náboženské slavnosti.

Ale snad se zdá, že ohromná práce na vyzdvižení pevnosti byla nadměrná užitku. Nikoli. Pevnost je jistota. Neobjevil-li se útočník, dobře. Přišel-li, bylo obyvatelstvo zachráněno od vyhlazení a odvedení do otroctví. Pevnost byla pojistka. Jen pod její ochranou mohl rolnický lid žít a pracovat. Neměla sloužiti toliko jedné generaci, leč i budoucím pokolením kmene. Proto jí věnovali tolik práce.

I na rozvalinách snadno posoudíme velikost podniku. Bylo třeba vypálit kus věkovitého lesa, odstranit pařezy. Plánovitě vyměřit a vyznačit násep. Míti zřetel k postačující velikosti. Navršit mohutné náspy. Znajíce rozměry náspu, snad bychom vypočetli, kolik krychlových metrů těžké jílovité hlíny bylo vyházeno. Do čtyřmetrové výšky! Zeptali bychom se odborníka, kolik metrů hlíny byl mohl skopat a navršit dnešní dělník, s dnešními krumpáči a lopatami v jednom pracovním dnu. Z toho lehko vypočteme pracovní dny i počet dělníků. Se zřetelem k menší výkonnosti budovatelů i jednoduchému nářadí i k pracem podružným dobře lze počítati s polovičním pracovním výkonem proti dnešku. Nezapomeňme započítati i násep příčný. (Úloha pro školu.)

Nyní, když poněkud známe původní tvář starých šancí, s úctou se díváme na monumentální dílo dávnověkých předků. Oceníme nejen mohutný pracovní výkon, leč i duševní vyspělost a kázeň budovatelů. Bez jistého stupně vzdělanosti, bez soudržnosti, kázně a pořádku bylo toto dílo nemožné.

●

Doslov. 3. května 1949 zemřel jeden ze zakladatelů KSČ, pokrokový učitel Josef Haken, rodák z Markvartic. Vzpomínáme tohoto výročí otištěním první kapitoly studie Markvartice u Sobotky, kterou Josef Haken začal psát v době své těžké nemoci za nacistické okupace v roce 1940. Tato rukopisná studie zůstala nakonec nedokončena, ale jistě si naši čtenáři rádi alespoň část přečtou, třebaže je rukopis starý téměř 35 let a některé jeho závěry byly novým bádáním překonány. Je však důkazem, jak Josef Haken miloval svůj rodný kraj a jak důkladně studoval jeho minulost.